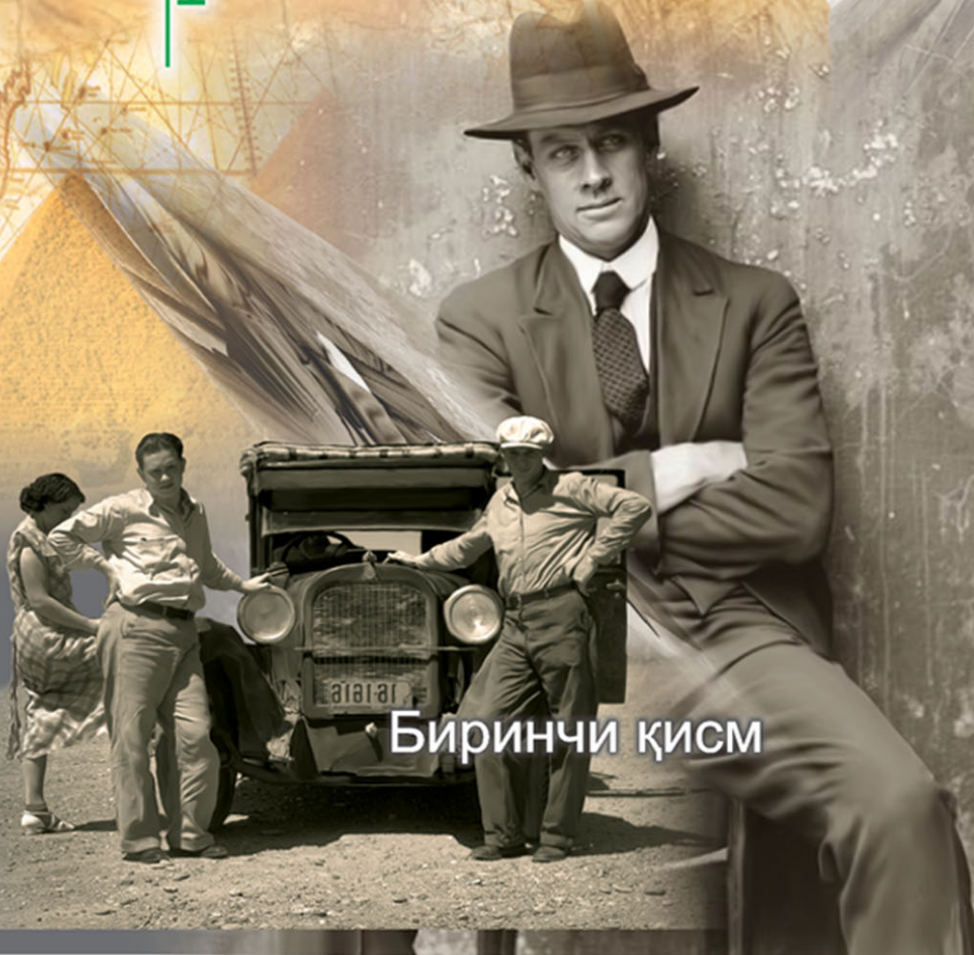

«KAMOLOT»
KUTUBXONASI

Теодор
Драйзер

Америка фожиаси

Биринчи қисм

Теодор
Драйзер

Америка фожиаси

Биринчи қисм

ЯНГИ АСР АВЛОДИ
ТОШКЕНТ
2016

УЎК: 821.111-3

КБК: 84(7)

Д – 76

Драйзер, Теодор

Америка фожиаси: роман. Биринчи қисм. Теодор Драйзер / Русчадан Эркин Носиров таржимаси. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2016. – 624 б.

ISBN 978-9943-27-714-4

Теодор Драйзернинг эътиборингизга ҳавола этилаётган икки қисмдан иборат йирик «Америка фожиаси» романи ҳамиша бутун дунёни ўз гоյлари атрофида бирлаштиришга уринган гигант давлат – Америкада ўша вақтларда юз берган воқеликни кенг қамраб олганлиги, воқеаларнинг изчиллиги билан ҳамиша китобхонлар эътиборини ўзига жалб этиб келган.

Асарнинг бош қаҳрамони Клайд Гриффитс камбағал оилада туғилиб-ўсган йигит. Унинг бойлик орттириш йўлида қилган ноҳўя хатти-ҳаракатлари, бу йўлда ҳеч қандай қинғир ишлардан қайтмаслиги ва уни шундай ишларни қилишга қўйиб берган табиати – юзсизлиги, шафқатсизлиги кабилар бир қаҳрамон тимсоли орқали ўша давр Америка муҳити ҳақида ўқувчида яхлит тасаввур пайдо қилади.

УЎК: 821.111-3

КБК: 84(7)

Русчадан
ЭРКИН НОСИРОВ
таржимаси

ISBN 978-9943-27-714-4

© Теодор Драйзер, «Америка фожиаси». Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1976 йил.

© Теодор Драйзер, «Америка фожиаси». «Янги аср авлоди», 2016 йил.

БИРИНЧИ КИТОБ

I БОБ

Эз оқшоми, фира-шира пайт.
Аҳолиси тўрт юз минг кишидан кам бўлмаган Америка шаҳрининг савдо маркази, баланд иморатлар, деворлар... Шунақа шаҳарлар бўлганига одамлар бир кунмас бир кун ажаблансалар ҳам керак.

Эндиликда тинчиб қолган катта кўчада олти кишилиқ гуруҳ келарди. Ёши эликларга борган паканагина, бақалоқ, қалин сочлари думалоқ қора намат шляпасининг тагидан чиқиб турган, жуда кўримсиз эркак киши; елкасидан ошириб тақилган камарида одатда дайди ваъзхонлар ва ашулачилар олиб юрадиган мўъжазгина органча¹. Эркакнинг ёнида ундан беш ёшлар кичик аёл кўринар, у унчалиқ семиз бўлмаса ҳам миқтидан келган, жуда одми кийинган, кўриниши хунук, бироқ бадбашара эмасди. У етти ёшлардаги ўғил болани етаклаб, Инжил билан оятнома китобчаларни кўтариб олганди. Булардан сал кейинроқда ўн бешга кирган қиз, ўн иккига борган ўғил бола ва тўққиз яшар яна бир қизча келарди. Уларнинг ҳаммалари катталарга итоаткорона, бироқ чама-си, ўлганларининг кунидан эргашшишганди.

Кун иссиқ бўлса ҳам унинг бўшаштириши одамга хуш келарди.

¹ Органча – мусиқа асбоби.

Ҳалиги кишилар гуруҳи бораётган катта кўчани дарага ўхшаган бошқа бир кўча шарт кесиб ўтганди. Ўша кўчадан одамлар тўдаси, умумий ҳаракатнинг жўшқин оқимидан қўнғироқларини тинимсиз чалганларича ўзларига йўл очишаётган машина ва трамвайлар ўтиб туришарди. Кичкинагина гуруҳ эса буларнинг барига бепарво кўринса ҳам рўпарадан бостириб келаётган машиналар ва пиёдалар оқими орасидан ўтиб кетишга уринарди, холос...

Улар муйилишга, тўғрироғи, баланд, аммо ҳозирда ҳаёт асари кўринмайдиган иморатлар орасидаги торгина йўлка кесиб ўтган жойга етишганидан кейин эркак елкасидан органчани олиб, ерга қўйди, аёл эса уни дарҳол очиб, пюпитрни кўтарди-да, катта бўлса ҳам юпқароқ оятлар китобини очди. Кейин Инжилни эркакка тутқизиб, ёнида турди, катгароқ ўғил бола бўлса органча олдига йиғма стул қўйди. Оила бошлиғи бўлган эркак киши ён-верига ясама ишонч билан кўз югуртирди-да, тингловчилари бор-йўқлигидан сира ғам емагандай эълон қилди:

– Аввалига ҳамд-у санони айтамыз, худони алқашни истаган ҳар бир одам бизга жўр бўла олади. Эстер, қани бизга чалиб бер-чи!

Қизларнинг тикроғи, гарчи ҳали тўла балоғатга етмаган бўлса ҳам қомати келишгани, шу чоққача ўзини иложи борича буларга бефарқ ва бегона кўрсатишга ҳаракат қиларди. Энди эса у йиғма стулда ўтириб, органча қулоғини бураб, оятлар китобини варақлашга тушганди. Онаси шунда ниҳоят:

– «Исо ишқининг малҳами нақадар тотли», деган йигирма еттинчи оятдан бошласак, – деб қолди.

Бу пайтда уй-уйларига тарқалишаётган турли касбдаги ва мавқедаги кишилар органчали одамлар гуруҳини пайқаганларидан қадамларини сал секинлатиб, кўз қирларини ташлашар ё бўлмаса,

нима гаплигини билмоқ учун тўхташарди. Органча ёнидаги киши эса ўткинчиларнинг бу ишини ўзларига эътибор маъносида тушунганидан гўё халойиқ унинг гапини эшитгани атайлаб тўплангандай фурсатни қўлдан бермай дарҳол:

– Ҳаммамиз биргаликда: «Исо ишқининг малҳами нақадар тотли»ни айтайлик, – деб юборди.

Қизча органчадан заиф бўлса ҳам аниқ товуш чиқариб, куй чалиб, хиргойи бошлади. Унинг баланд овози онасининг авжига ва отасининг пачақроқ овозига қўшилиб кетди. Бошқа болалар, яъни қизалоқ билан ўғил бола эса органчада ётган китобчалардан олиб, ингичка овозда катталарга қўшилишди. Улар хиргойи қилишаркан, қўчадаги беғам ва бефарқ оломон ялпи скептицизм ва лоқайдликка қарши овозини баландлатаётган кўримсиз оиланинг ғалати турқига қизиқсиниб тикилишини қўймасди. Органча ёнидаги қизнинг тортинчоқ қомати баъзи бир одамларни қизиқтириб, мойил қилган бўлса, бошқа бировларни оч мовий кўзлари ва арзон либосга ўралган шалвираган гавдаси иши юришмаган одам эканлигини кўрсатиб турган отанинг нотекис ва аянчли турқи ўзига тортганди. Гуруҳдагилар орасида фақат онагина куч ва қатъият соҳибаси эканлиги билан ажралиб турарди. Бу куч ва қатъият ўзига йўл топа олмай беҳуда кетар, онанинг ишини юриштирмаса ҳам, ҳарқалай, унга далда бериб турарди. Онада бошқаларга қараганда гарчи ёрқин бўлмаса-да, ҳар ҳолда ҳурматга молик ишонч кўпроқ эканлиги сезиларди. Мабодо, сиз унинг пастга туширилган қўлида оятнома китобни тутганича бўшлиққа тикилиб турганини кўрганингизда борми: «Ҳа, фақат шунақа одамгина ҳар қанча қусури бўлса ҳам ишонган нарсасини қилишга шак-шубҳасиз интилади», – дейишингиз турган гап эди.

Ўғил бола ер сузганича оғирлигини у оёғидан бу оёғига солиб, ёнидагиларга аранг жўр бўларди. Ҳали суюклари қотмаган бўлса ҳам баланд бўйли, истарали, оппоққина ва сочлари қоп-қора бу бола оиладагилар орасида энг кузатувчани ва сезгири эди, албатта. Унинг ҳозирги аҳволидан норозилиги ва ҳаттоки, эзилаётгани аниқ кўриниб турарди. Бола гарчи буни тўла-тўкис тушуниб етмаса ҳам ҳаётда уни диний ишлардан кўра кўпроқ мажусийликка даҳлдор нарсалар қизиқтирарди. Шунинг учун ҳам ҳозирда бола хусусида ҳеч бир адашмай, болани мажбур қилишган ишига истеъдоди йўқ, деса бўларди. Бола ҳали жуда ёш, унинг қалби ҳар қандай гўзаллик ва қувончдан қаттиқ таъсирланар, ваҳоланки, ота-онасининг қалбидаги хаёлий ва мужмал сурурига мутлақо бегона эди.

Чиндан ҳам ўзи аъзоси бўлган оиланинг моддий ва маънавий ҳаёти болани отаси билан онаси қаттиқ ишониб, ваъзхонлик қилиб юрган нарсаларининг борлиги ва кучига ишонтира олмасди. Аксинча, уларнинг турли ташвишлардан, айниқса, тирикчилик ташвишидан бошлари чиқмасди. Отаси доимо Инжил ўқиб, турли жойларда, кўпинча бундан сал наридаги «миссия»да ваъз айтар, унга хотини билан бирга бошчилик қиларди. Боланинг тушунишича, улар айна пайтда миссионерлик² ишига қизиққан ёки хайрияга мойил бўлган, афтидан, отасининг фаолиятига хайрихоҳ бўлган турлича ишбилармон одамлардан пул тўплашарди. Шунда ҳам оила қийналгани-қийналган; кийимларига сира сон тегмас, бошқалар муяссар бўлган кўп қулайлик ва қўнгилочар нарсалардан улар маҳрум эдилар. Отаси билан онаси эса худонинг уларга ва бошқаларга меҳри, муруввати ва ғамхўрлигини тинимсиз эъзозлашарди. Бунда нимадир нотўғри

² Миссионер – диний тарғибот-ташвиқот юргизувчи шахс.

бўлса керак. Боланинг бунга ақли етмаса ҳам бари бир, онасини ҳурмат қилмай иложи йўқ эди. У онасининг меҳрибонлиги сингари ички матонати ва жиддийлигини ҳам ҳис этиб турарди. Онаси миссиядаги оғир иши ва оиладаги ташвиши оғирлигига қарамай қувноқлигини йўқотмас ёки жилла бўлмаганда, тетикликни қўлдан бермасди. У, айниқса, оиланинг ҳоли танглашган пайтларда тез-тез чуқур ишонч билан: «Худо бизни ташлаб қўймайди» ёки «Худо бизга йўл кўрсатади», – деб қўярди. Шундай бўлса ҳам оилага қўл чўзиш жуда-жуда зарур бўлиб қолган тақдирда ҳам худо бунинг чорасини кўрсатиб беролмаслиги болага ҳам, бошқаларга ҳам аён эди.

Бола ўша оқшомда опа-сингиллари ва укаси билан катта кўчада дайдиб юрганида буларнинг бари батамом тугагини ёки жилла бўлмаганда, бунда ўзи бошқа қатнашмаслигини жуда-жуда истарди. Бошқа болалар бундай нарсалар билан шуғулланмас, бунинг устига, бунда аянчли ва ҳатто, кишини хўрлайдиган нимадир бор эди. Уни кўчада мана шундай етаклаб юрмасларидан илгари бошқа болалар отаси диндорлиги ва эътиқодини ҳаммага эшиттириб айтиб юргани учун жиғига тегиб, масхара қилишганди. Отаси ҳар қанақа суҳбатни «худого шукур» деб бошлар ва етти ёшдан бери у яшаётган уйга қўшни бўлган ҳамма болакайлар отасига кўзлари тушди дегунча:

– Ана кекса «худого шукур» Грифитс келяпти! – деб бақира бошлашарди.

Ё бўлмаса, боланинг кетидан:

– Анавининг опаси органча чалади! Яна нимани чаларкин? – деб қичқиришарди.

Отаси нега ҳадеб, «худого шукур», дейишини қўймас экан-а?! Бошқалар бунақа қилишмайди-ку!

Бола ҳам жиғига тегаётган шериклари сингари бошқаларга ўхшагиси келарди. Бу одамзот дунёсида азалдан қолиб келаётган нарса. Бироқ боланинг онаси ҳам бошқаларга ўхшамас, динга бутунлай берилиб кетишган, энди эса динни тирикчилик воситаси қилиб олишганди.

Икки томонида баланд иморатлар қад кўтарган, сершовқин, одам кўп ва ҳаракат тинимсиз бўлган катта кўчадаги ўша оқшомда бола ўзини одатдаги ҳаётдан суғуриб олиниб, ўртага майнабозчилик учун чиқариб қўйилганини сезганидан ерга кириб кетай деди. Ёнидан муҳташам автомобиллар ғув-ғув ўтар, башанг кийинган ўткинчилар у ғира-шира биладиган майшат ва кўнгилочар ишларга ошиқишар, қувноқ ёшлар жуфт-жуфт бўлишиб, ҳазил-мутойиба билан ўтишар, болакайлар эса ўзига бақрайиб қолишганди. Буларнинг бари ўзининг ёки тўғрироғи, оиласининг ҳаётидан ҳам бошқачароқ, яхшироқ, гўзалроқ бўлган нимадан дир дарак бериб, юрагини ҳаяжонга соларди.

Боланинг қаршисидаги тинимсиз товланиб, ўзгариб турган башанг ва омонат оломондаги баъзи бир одамлар норасидалар борасида психологик нуқсонга йўл қўйилганини сезиб турганга ўхшардилар. Ваъз бошланганда баъзилар бир-бирларини тирсаклари билан туртиб қўйишар, кўзлари қотиб, бепарво бўлиб қолганлар эса қошларини учириб, нафратомуз кулишар, кўнгилчан ва кўпни кўрган одамлар эса бунда болаларнинг бўлиши ортиқча, дейишарди.

– Мен бу кишиларни ҳар куни кечқурун, жуда бўлмаганда ҳафтада икки-уч марта шу ерда кўраман, – дерди навқирон идора ходими. У ҳозиргина севгилиси билан учрашиб, уни ресторанга олиб кетаётганди. Кейин эса қўшиб қўйди: – Дин ниқобидаги бирорта найрангбозлик бўлса керак.

– Ўғил болаларнинг каттасига бу иш хуш келмаппти. Ўзини жуда ноқулай сезаётганлиги кўриниб турибди. Ўзига ёқмагандан кейин болани бунақа майна қилиш яхши эмас. Унинг бу нарсаларга сира ҳам ақли етмайди, – дерди шаҳарнинг савдо марказида уймалашадиганлардан бўлган қирқ ёшлардаги башанг киши ёнида тўхтаган кўринишидан мулойим ўткинчига.

– Ҳа, мен ҳам шуни ўйлаяпман, – деб қўйди у ҳам боланинг истарали эканлигига қизиқсиниб қолганидан ёнидаги одамнинг гапини маъқуллаб.

Бола бошини кўтарганида хижолат тортиб, ўнғайсизланаётганлиги башарасидан сезилиб турарди. Ҳали қуюлмаган, қилаётган ишининг психологик ва диний мағзини чақишга қобил бўлмаган болани кўпроқ етук ва ўйчан одамларга мос тушадиган бундай тадбирларга қатнашишга мажбурлаш бефойда ва бераҳмлиқ экани очиқ-ойдин эди.

Шундай бўлса ҳам бола бунга бўйсунишга мажбур эди.

Болаларнинг иккита кичкинаси бўлган қизча билан ўғил бола нима ишлар бўлаётганини чинакамига тушунишга ҳали ёшлиқ қилганларидан уларга бари бир эди. Органча ёнидаги қизчага чамаси томошабинларнинг эътибор бераётганлари, кўриниши ва ашуласи хусусидаги мулоҳазалари хуш келарди. Нега деганда, фақат бегона кишиларгина эмас, балки ҳатто отаси билан онаси ҳам гарчи бу унчалик тўғри бўлмаса-да, овозинг жуда яхши, чиройли, деб кўп марта айтишганди-да. Қизчанинг овози унча яхши эмас, ота-онасининг эса мусиқага унча тишлари ўтмасди. Қизча бўлса нозик-ниҳол, ориққина, бошқалардан ажралиб турадиган жойи йўқ, ундаги ирода, бардошнинг ҳатто аломатлари ҳам сезилмасди. Шу вайдан ҳам ашула қизчага салгина бўлса ҳам

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/1478> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/1478> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/1478>